

SINONIME ANALIZABILE. STUDIU DE CAZ: SINONIMIA DIMINUTIVALĂ

1. Considerații generale

În cadrul unor preocupări mai ample legate de motivarea formală a relațiilor semantice în limba română, cu accent particular asupra sinonimiei (Moroianu 2007, 2010; 2011; 2013; 2014), am repus în discuție conceptul de *sinonimie analizabilă*, în sensul larg al termenului, ca relație de echivalență semantică între două sau mai multe unități lingvistice transparente din punct de vedere formal (structural). Am lărgit, astfel, conceptul similar de *sinonimie omorizică* (sinonimie realizată între cuvinte cu bază comună), propus anterior de Silviu Berejan încă din 1966, discutată, special sau contextual, și la noi (SMFC; Bucă–Evseev 1976, p. 137–143; Tudose 1978, p. 249–258; FCLR; Vasiliu 1981; Vințeler 1983, p. 64–71; Avram 1997 etc.), adăugând, pe lângă sinonimia analizabilă numită de noi *etimologică*, și *sinonimia analizabilă neetimologică* (realizată între cuvinte motivate intern, dar cu structură integral heteromorfematică). Sinonimia analizabilă se realizează, așadar, între unități lingvistice, în mod particular cuvinte, care provin

- a) din aceeași sursă, directă sau indirectă, internă, externă sau mixtă (sinonimie numită de noi etimologică) și
- b) din surse diferite, dar analizabile în sine, prin mijloace interne sau externe (sinonimie neetimologică).

2. Posibilități de clasificare

Considerabilă, prin origine și prin structura morfematică a unităților lingvistice componente, un aspect al motivării semnului lingvistic, *sinonimia analizabilă etimologică*¹ poate fi, în consecință, clasificată în cel puțin trei mari categorii, alcătuite din:

- a) sinonime radicale raportabile la același etimon „extern” (care au, *ipso facto*, o motivare originară mai mult sau mai puțin vizibilă în sincronie),
- b) sinonime expresive sau onomatopeice (prin definiție interne și care, la rândul lor, pot fi radicale sau derivate de la baze imitative) și
- c) sinonime obținute prin diverse modalități de îmbogățire a vocabularului (interne, externe și mixte) care nu formează dublete etimologice.

2.1. În primul caz (a), avem în vedere sinonimia între dubletele lexicale etimologice, fie ele moștenite (vezi *fapt* și *faptă*, *miez* și *miază*, *spată* și *spate* etc.), fie împrumutate (vezi *aerobuz* și *airbus*, *blasfem* și *blasfemie*, *detalia* și *detaila* etc.),

¹ Discuția de față are în vedere exclusiv sinonimia analizabilă lexicală, nu și pe cea frazeologică, prin definiție analizabilă, și, în consecință, nici sinonimia lexico-frazeologică.

fie obținute prin împrumut și calc/românizare (vezi *angular* și *unghiular*, *decimal* și *zecimal*, *presentiment* și *presimțământ*, *rezidență* și *reședință* etc.). În al doilea caz (b), vorbim despre sinonime expresive sau onomatopeice, a căror motivare, externă și subiectivă, este dependentă de percepția sonoră pe care o au vorbitorii despre unele zgomote sau sunete din natură și de modalitățile de imitare a acestora. Bazele expresive care imită aceeași realitate sonoră sunt, de regulă, trecute în dicționare sub forma derivatelor, preponderent verbale, cu argumentul caracterului foarte subiectiv al unor asemenea cuvinte, pe de o parte, dar și din dorința implicită de a se evita o discuție lexicologică asupra statutului lor uneori discutabil (cuvinte diferite sau variante?). Este cazul unor exemple ca *a*, *au* și *aoieu*, *bâldâc* și *bâldâbâc*, *bubui* și *dudui*, *chelălăi* și *schelălăi*, *clefăi* și *clefeti*, *dârdâi* și *durdui*, *durui* și *turui*, *fâsâi* și *sâsâi* etc., motivate prin însăși structura lor expresivă, raportabile la aceeași bază onomatopeică sau la baze onomatopeice diferite (sinonimice) și a căror echivalență semantică depinde în primul rând de percepția individuală a vorbitorului. În sfârșit, în al treilea caz (c), care constituie cea mai importantă clasă (atât din punct de vedere cantitativ, cât și din cel al diversității elementelor componente), se încadrează sinonimele analizabile

a) exclusiv interne (respectiv derivatele, compusele, cuvintele obținute prin conversiune, prin trunchiere, prin contaminare etc. cu același sens),

b) exclusiv externe (împrumuturile analizabile) și, mai rar și discutabil,

c) exclusiv mixte (calcurile lingvistice), la care se adaugă dubletele sau seriile sinonimice analizabile mixte (formate din componente interne, externe și mixte).

2.2. Fiecare dintre aceste clase și subclase de sinonime analizabile pot fi detaliate, la rândul lor, după diverse criterii: egale sau diferite din punctul de vedere al gradului de cunoaștere și de întrebuițare, construite prin procedee mai mult sau mai puțin rezistente și prolifiche, ele au structură internă analizabilă *derivativă sau* apar sub formă de *compuse*; sinonimele derivativă sunt formate, la noi sau în limbile de proveniență, **fie progresiv**, **fie regresiv**, **fie prin substituție** etc., pot fi *sufixale ori prefixale*, ca și compusele sinonimice (împrumuturi, creații interne sau calcuri) care pot fi, la rândul lor, *prefixoidale sau suffixoidale* etc.; indiferent de tipul căruia i se subordonează, sinonimele analizabile mixte sunt considerate ca atare fie după modul de formare (conținând, în aceeași serie, *derivate și compuse, derivate și converse, compuse și trunchieri, derivate, compuse și contaminări* etc.), fie după locul în care s-au format, fiind alcătuite din una sau mai multe *creații interne și* unul sau mai multe *împrumuturi analizabile*, fie după criterii stilistice (sinonime *savante și populare*), fie după tipul derivativ (*progresive și regresive, progresive și prin substituție, regresive și prin substituție*, unul cu *prefix* și altul cu *sufix*), fie după modalitatea de compunere (*populară și cultă*, unul cu *prefixoid* și altul cu *suffixoid*) etc. De asemenea, în funcție de tipul sau subtipul în care se încadrează, sinonimele lexicale analizabile se clasifică a) după partea de vorbire căreia îi aparțin (sinonime substantivale, adjectivale, verbale, adverbiale, prepoziționale, conjuncționale, interjecționale sau, rar și discutabil, mixte) și b) după criterii semantice (si-

nonime care arată acțiuni și/sau rezultatul unor acțiuni, calități, stări, posesia, agentul, instrumentul, originea, asemănarea sau conformitatea, locul, specia, aprecierea de diverse feluri față de ceva sau de cineva, perechea feminină/masculină a obiectului denumit, colectivul, ocupația, modalitatea de realizare a unei acțiuni etc. (Vasiliu 1981). În cele ce urmează, vom limita discuția la dubletele sau seriile sinonimice analizabile alcătuite din creații interne derivate sau din împrumuturi cu structură derivativă și, în mod particular, vom discuta despre **derivatele sinonimice diminutive**.

3. Diminutivele românești: normalitate sau particularitate? Probleme de evaluare

Diminutivele în limba română au cunoscut și cunosc în continuare o particulară atenție atât din partea oamenilor de cultură (lingviști sau scriitori), cât și din partea societății în general. Motivele acestei preocupări sunt, în egală măsură, obiective și subiective: pe de o parte, derivarea diminutivală este un fenomen vechi și relativ productiv în diversificarea internă a limbii noastre, mai ales la nivel popular sau familiar²; pe de alta, ridică probleme de interpretare în privința motivației creării și funcționării sale, a existenței unor eventuale grade de diferențiere semantică și a unei întrebuintări considerate exagerate.

3.1. Până la începutul epocii moderne, creațiile diminutive erau un fenomen firesc în graiuri și în limba populară în general, reprezentând atitudinea vorbitorilor, de regulă afectiv-apreciativă, față de lucruri, realități sau persoane, fiind atestate/reflectate în atlasele dialectale sau în literatura populară (Tudose 1987; Farcaș 2008). În paralel, ele sunt relativ frecvent întâlnite în textele noastre vechi, literare sau științifice, originale sau traduceri (vezi FCLRV). Începând cu cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, diminutivele au intrat în moda literară a vremii, fiind folosite în mod natural în poezie (la Văcărești, Cârlova, Eminescu la început de drum...), și, în egală măsură, întrebuintate sau discutate pe parcursul întregului secol următor, în teatrul sau proza cultă, atât asumat și programatic, fidel modelului popular (la Alecsandri, Russo, Delavrancea etc.), cât și, prin opoziție, critic sau ironic, la Codru-Drăgușanu, Heliade Rădulescu, Coșbuc, Caragiale, Titu Maiorescu, Iorga etc. (Zafiu 2010a). Odată cu secolul al XX-lea și cu normalizarea eforturilor de realizare a unei limbi și culturi naționale moderne, diminutivele au devenit obiect de studiu al lingviștilor (Sextil Pușcariu, Iorgu Iordan, Al. Graur, Laura Vasiliu, Mioara Avram, Elena Carabulea și, în vremea din urmă, Adriana Stoichițoiu-Ichim, Alexandru Niculescu, Irina Condrea, Adrian Chircu, Rodica Zafiu etc.), care au încercat să descrie și să explice preferința registrului familiar și relaxat al limbii române pentru diminutive prin mecanismele interne ale limbii și printr-o anumită atitudine subiectivă din partea vorbitorilor, explicabilă socio-

² Sufixele diminutive sunt moștenite din latină (-el < ellus; -ea < -ella; -ic < -iccus; -ior, -ioară < -eolus, -eola; -uț < -uceus etc.) sau împrumutate, preponderent pe cale orală, din limbile înconjurătoare (-aș, -uș, de origine maghiară; -aș, -ean, -ei, -eică, -eț, -ici, -ilă, -ișcă, -iță, -ulă, -ușcă, din limbile slave; -ache, din neogreacă etc.).

istoric și determinată contextual și mentalitar. Concluziile lingviștilor citați sunt, în general, convergente:

– diminutivarea ocupă un loc aparte prin frecvență și prin numărul mare de sufixe (în jur de 250 de unități sufixale, atât primare, cât și compuse, vezi Carabulea 1975a, p. 335);

– utilizarea diminutivelor aparține intrinsec registrului popular și familiar și este evitată de româna literară standard;

– sufixele diminutivale au o capacitate aproape nelimitată de a se combina cu aceeași bază (Tudose 1978, p. 255);

– caracterul lor inedit este intens valorificat în literatura modernă și postmodernă (Bogdan O. Popescu, Mircea Cărtărescu ș.a.)³, prin **reevaluarea ludică** a unor procedee considerate desuete și prin punerea în prim-plan a autenticității trăirilor;

– sufixele diminutivale selectează baze dintre cele mai diverse, fără o anumită regulă sau regularitate, admițând creații lexicale de o mare expresivitate;

– se semnalează o puternică tendință de extindere a procedeeului în româna actuală, în mod particular pentru atragerea atenției „clientului” (deopotrivă cititor, auditor sau participant pasiv) în fața spectacolului comercial al vieții moderne.

3.2. Despre folosirea diminutivelor nu se poate vorbi decât în funcție de locutori, nivel lingvistic și context locuționar. Evaluarea lor de către specialiști sau de către fiecare dintre noi are relevanță numai în măsura în care ținem cont de context, pentru că părinții sau îndrăgostiții vor simți întotdeauna nevoia să-și alinte copiii sau persoana iubită, tot așa cum aceștia din urmă le vor întoarce, în mod firesc, exemplul; vorbitorii vor numi, în continuare, prin diminutive obiectele de dimensiuni mai mici, cu sau fără un supliment de afectivitate, dascălii de școală primară vor avea, în continuare, impresia că vor fi simțiți mai apropiați de elevi dacă vor încerca să ia locul, prin diminutive, părinților, casierii vor continua să dea rest *bănuți* pentru că sunt monede mici de mică valoare, o tânără la aniversarea majoratului va îmbrăca, cel puțin pentru părinți, mai degrabă o *rochiță* decât o *rochie*, bărbații vor bea, mai ales vara, mai degrabă o *berică* decât o *bere* și vor mânca, evident, *mititei*, nu *mici*, va fi oricând mai ușor de așteptat, mai ales când nu mai timp, un *minuțel* decât un *minut* etc. De asemenea, simpatia și aprecierea față de cei din jur ne vor face să spunem despre cineva „că e un *drăguț* sau o *drăguță*”, că e un „*bătrânel* cumsecade” etc. sau cuiva apropiat „nu fi *prostuț*”, *cafeluța* de dimineață este mai bună decât o *cafea* ordinară, producătorii de emisiuni sau produse pentru viitorii părinți se vor adresa *mămicilor*, comercianții de produse alimentare sau patronii de restaurante vor propune spre cumpărare sau consum *cârnăciori*, *costiță*, *ficăței*, *dovlecei*, *mămăliguță*, *scăriță* sau *scăricică*, *țăieței* etc., se numesc mai adecvat *bețișoare* de curățat urechile decât *bețe* etc. (pentru unele dintre exemple, vezi Zafiu 2011)⁴.

³ „Diminutivele nu le poate folosi decât un bun scriitor, altfel compromit”, spune Ioana Părvulescu despre folosirea diminutivelor „neconvenționale” de către Mircea Cărtărescu în *Frumoasele străine* (http://www.romlit.ro/frumoasele_lui_mircea_cartarescu).

⁴ Vezi câteva idei similare la adresa <http://adevarul.ro/life-style/stil-de-viata/de-plac-diminutivele>, din păcate fără citarea autorului, care însă trece în revistă relația firească dintre diminutive și statutul

3.3. Excesul de diminutive din limba actuală este, de altfel, unul dintre subiectele principale ale discuțiilor „lingvistice” din spațiul virtual. Din parcurgerea primelor 20 de pagini de pe Google, la căutare prin cuvântul *diminutive* am găsit numeroase bloguri, comentarii, luări de poziții, controverse etc., unele criticând excesele tot pe bază de excese (vezi, spre exemplu, „Diminutivele și complexul de inferioritate”, http://www.europeea.ro/atelierliterar/index_41433, <https://vladmartinus.wordpress.com/2008/11/27/cat-de-cool-este-limba-romana/>, <http://www.dearhunters.ro/styling-blog/diminutivele-o-declaratie-de-ura/>, <http://bloguloliviei.blogspot.ro/2011/12/urasc-galetile-de-diminutive.html> etc.), iar altele comentându-le cu mai mare sau mai mică înțelegere, cu autoironie și cu umor inteligent (spre exemplu <http://totb.ro/va-pupic-dulce-diminutivele-in-viata-noastra/>, comentarii de Marian Chiriac, Răzvan Exarhu, Mircea Toma, <http://www.catavencii.ro/pledoarie-pentru-vorbulite/>), unele vorbind despre diminutive din interior, cu naturalețe și bun-simț (vezi, spre exemplu, <http://www.parinti.com/limbajcudiminutive-t-1232.html>, <http://comunitate.desprecopii.com/forums/topic/26769-diminutivele/page-7>, <http://www.simonatache.ro/2011/07/05/gandacel-chiftelut-scuppilicul/> etc.), iar altele, în sfârșit, considerându-le ca o realitate exterioară, față de care ne putem permite să ne distanțăm (spre exemplu, comentariul unui simpatic coleg ieșean, <http://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/vorbulite-de-tranzitie-16612.html>). Cel mai relevant titlu de comentariu pe blog dintr-o altă categorie, aparte, este „Diminutivele sunt necesare, dar mă enervează” (<http://anti-pliti.blogspot.ro/2009/06/diminutivele-sunt-necesare-dar-ma.html>). Din toate aceste discuții, mai mult sau mai puțin voit exagerate, reiese un fapt evident, și anume tendința manifestă spre diminutivare din perioada actuală, care însă nu este în mod particular specifică. Aproape la fel se întâmplă și la italieni, spre exemplu, unde abundă, în conversația curentă reală sau prin intermediul mediei, derivate diminutivele sufixate și suprasufixate, multe dintre ele lexicalizate, de tipul *attimino*, *bacino/bacetto*, *bassottino*, *bastoncino*, *bellino*, *calduccio*, *carello*, *cattivello*, *cenettina*, *crettinetto*, *faccina*, *femminuccia*, *finestrino*, *fogliettino*, *furbacchiotto*, *gattino*, *grassotto*, *ignorantella*, *mammina*, *messaggino*, *momentino*, *mostriciattolo*, *paparino*, *pensierino*, *piccolino/piccoletto*, *piccolinino*, *ragazzino/ragazzotto*, *regaletto*, *sconticino*, *storiellina*, *stupidino*, *telefonino*, *vialeto*, *vinello*, *viziatello* etc. (Dardano 2009, p. 133–141)⁵.

4. Sinonimia diminutivală: definiție, particularități și perspective de clasificare

4.1. Prima problemă care se ridică în acest moment al discuției, date fiind implicațiile pragmatice majore ale evaluării semantice a diminutivelor, este în ce măsură

familial sau social al locutorilor, importanța contextului, importanța strategică în promovarea produselor etc. Autorul/autoarea citează, în acest sens, opinii ale celor deveniți părinți, bunici sau iubiți, ale specialiștilor în marketing, ale lingviștilor.

⁵ Despre problema folosirii exagerate a diminutivelor în limba italiană, vezi <https://fabioletterario.wordpress.com/2009/05/04/diminutivi-irritanti/>, unde autorul este iritat de exemple ca *aiutino*, *pensierino*, *risottino*, *fettina di carmina tenerina tenerina* etc.

se poate vorbi, la modul general, despre o sinonimie între diminutive. Răspunsul este, evident, afirmativ, cu următoarea necesară reformulare: dacă relația dintre studiul sinonimiei, în general, la nivel de limbă sau la nivel de vorbire este o chestiune de opțiune, cu relevanță relativ egală, în schimb evaluarea echivalenței semantice între diminutive este dependentă în mare măsură de contextul în care unele dintre ele apar. Atitudinea vorbitorilor față de derivatele diminutivale le poate influența sensul și poate relativiza substituția, ceea ce presupune, implicit, diminuarea sau chiar anularea relației de sinonimie. Din acest motiv, sinonimia diminutivală la nivelul vorbirii are de depășit, în funcție de cuvintele puse în relație, pe lângă restricțiile de tip geografic, cronologic, stilistic, și pe cea de tip atitudinal. Spre exemplu, în timp ce *balconăș* și *balconel*, *bădică* și *bădiță*, *bălănel* și *bălăior*, *borcănel* și *borcănaș*, *berbecel* și *berbecuț*, *bloculeț* și *blocușor*, *brăduț* și *brăduleț*, *brokeraș* și *brokerel*, *buzunăraș* și *buzunărel*, *castronaș* și *castronel*, *căldicel* și *călduț*, *cumințel* și *cumincior*, *dealeraș* și *dealărel*, *glăscior*, *glăsuleț* și *glăsuț*, *grosior*, *grosuleț* și *grosuț*, *magazinaș*, *magazinel* și *magazinuț*, *măgărel*, *măgăruș* și *măgăruț*, *mătălică* și *mătălucă*, *mieluș* și *mieluț*, *născior*, *năsuc* și *năsuț*, *parfumaș*, *parfumel* și *parfumișor*, *progrămel* și *progrămuț*, *puișor* și *puiuț*, *răricel* și *răruț*, *subțior* și *subțirel*, *vânticel*, *vântișor* și *vântuț*, *virusor* și *virusuleț* etc., relația de sinonimie este aproape perfectă (adică sincronică, sintopică, sinstratică și sinfazică), în schimb, între *băiețel* și *băiețică*, între *fetiță* și *fetică* sau *fătucă*, între *bunic* și *bunel*, *bunică* și *buniță* etc., aprecierea este, cel puțin pentru unii vorbitori, diferită: spre exemplu, *băiețică* este conotat depreciativ prin comparație cu *băiețel* (neutru din acest punct de vedere); *fetiță* „fată mică, adolescentă” este termenul diminutival standard pentru acest referent, comparativ cu *fetică* sau *fătucă*, populare, familiare și, suplimentar, posibil depreciative; *bunicul* și *bunica* și-au pierdut, în timp, valoarea diminutivală, aceasta fiind redată prin derivatele compensatorii afective *bunelul* și *bunița*, mai degrabă populare (diminutive reale la nivel standard sunt *bunicuț* și *bunicuță*) (pentru alte exemple de acest tip, vezi Jordan 1944, p. 175).

4.2. O a doua firească întrebare este dacă relația de echivalență semantică este valabilă între derivatele sufixale diminutivale și derivatele diminutivale suprasufixate (Carabulea 1972)⁶ de tipul: *atâtica* și *atâticuța*, *bădică* și *bădicuță*, *bădiță*, *bădițel* și *bădițică*, *bănuț* și *bănuțel*, *brăduț* și *brăduțel*, *bucățică* și *bucățicuță*, *burtică* și *burticică*, *căluț* și *căluțuc*, *căruț* și *cărucior*, *căscioară*, *căscioarea* și *căscioriță*, *cătinel* (moștenit), *cătineluș*, *cătineluț* și *cătinelușel*, *cetățuie* și *cetățuică*, *coconăș* și *coconășel*, *drăcuș*, *drăcușel* și *drăcușor*, *drăguț* și *drăguțel*, *durduc* și *durducuț*, *lădiță*, *lădățuie*, *lădățuică* și *lădicioară*, *lăptic* și *lăpticuț*, *lelică* și *lelicuță*, *leliță* și *lelițică*, *locșor* și *locșorel*, *mămică* și *mămicuță*, *mescioară* și *mescioruță*, *mielușă* și *mielușică*, *pătuc* și *pătucel*, *pupic* și *pupicel/pupicuț*, *tătic* și *tăticuț(ă)*, *tătuc(ă)* și *tătucuță*, *trupșor* și *trupșorel*, *țârică* și *țârichiță*, *țârucă* și *țârucuță*, *țâruiică* și *țâruiichiță*, *ulcică*, *ulcicușă* și *ulcicuță*, *vâlcică* și *vâlcicuță*, *vântuș* și *vântușel*, *vântuț* și *vântucel* etc. Crearea unui nou diminutiv de la o bază deja diminutivală

⁶ Autoarea consideră procedeul dublei diminutivizării (în diversele sale forme de manifestare, sintetice și analitice) ca fiind redundant, vechi și popular.

ține de dorința de supralicitare afectivă a sensului bazei din partea locutorilor. Se poate vedea cum bazele, în ciuda diversității lor, se pretează la o afectivitate suplimentară, denumind fie

a) realități sau mărimi gradabile la maximum (*atâtica* și *atâticuța*, *bucățică* și *bucățicuță*, *țârică* și *țârichiță*, *țârucă* și *țârucuță*, *țârucă* și *țâruchiță* etc.), fie

b) cuvinte din domeniul familial sau sentimental (*bădică* și *bădicuță*, *bădiță* și *bădițică*, *drăcuș*, *drăcușel* și *drăcușor*, *drăguț* și *drăguțel*, *lelică* și *lelicuță*, *leliță* și *lelițică*, *tătic* și *tăticuț(ă)*, *tătuc(ă)* și *tătucuță* etc.), fie

c) cuvinte care arată o diferență de mărime obiectivă (*căruț* și *cărucior*, *cetățuie* și *cetățuică*, *mescioară* și *mescioruță* etc.). Cu excepția ultimelor exemple, unde se indică inclusiv o diferență referențială⁷, considerăm că supradderivarea diminutivală este o modalitate de manifestare a afecțiunii în fața aceleiași realități (referențiale sau nu) sau un fenomen contextual-analogic, care poate confirma includerea dubletelor sau seriilor de acest tip în categoria sinonimelor.

4.3. O a treia problemă se referă la existența unor modele structurale care să ducă la realizarea regulată a sinonimiei diminutive. Teoretic, evaluarea realității în sensul creării de diminutive de la aceeași bază se face, contextual, în funcție de competențele lingvistice ale vorbitorului (diferite în funcție de epocă, de grai, de educație, de registrul stilistic, de scopul comunicării, de gradul de afectivitate pe care acesta îl imprimă etc.). Aceasta înseamnă că aceleiași baze i se poate adăuga o serie întregă de sufixe diminutive dintre cele mai diferite, a căror structură formală este compatibilă cu baza. În acest sens, dăm câteva exemple de dublete derivate sufixale, la care adăugăm, între paranteze, alte exemple care le transformă în adevărate serii sinonimice derivate:

a) derivate substantivale cu sufixe simple:

a₁) masculine/neutre: *-aș* și *-el* (*balconăș* și *balconel*, *borcănaș* și *borcănel*, *bujoraș* și *bujorel*, *castronaș* și *castronel*, *cărbunaș* și *cărbunel*, *cârligaș* și *cârligel*, *ceaunaș* și *ceaunel*, *ciobănaș* și *ciobănel*, *ciocănaș* și *ciocănel*, *dăscălaș* și *dăscălel*, *flaconăș* și *flaconel*, *geamantănaș* și *geamantănel*, *lăstăraș* și *lăstărel*, *legănaș* și *legănel*, *negustoraș* și *negustorel*, *tăuraș* și *tăurel*⁸, *țigănaș* și *țigănel* etc.), *-aș* și *-uț* (*călcăiaș* și *călcăiuț*, *dăscălaș* și *dăscăluț*, *pârăiaș* și *pârăuț*, *țigănaș* și *țigănuț* etc.), *-el* și *-ică* (*bădițel* și *bădițică*, *ginerel* și *ginerică*, *țigănel* și *țigănică* etc.), *-el* și *-ior* (*bărbățel* și *bărbăcior*, *bătrânel* și *bătrâior*, *burețel* și *burecior*, *călcăiel* și *călcăior*, *cârnățel* și *cârnăcior*, *ciorăpel* și *ciorăpior*, *legănel* și *legănior*, *papucel* și *papucior* etc.), *-el* și *-uț* (*cerdăcel* și *cerdăcuț*, *colăcel* și *colăcuț*, *lăstărel* și *lăstăruț*, *legănel* și *legănuț*, *țigănel* și *țigănuț* etc.) etc.;

a₂) feminine: *-ea* și *-ică* (*acadea* și *acadică*, *alunea* și *alunică*, *bombonea* și *bombonică*⁹, *bucățea* și *bucățică*, *mătura* și *măturică*, *rămurea* și *rămurică* etc.),

⁷ În cazul dubletului *căruț*–*cărucior*, componentele sale s-au lexicalizat, denumind, și în acest caz, același obiect.

⁸ Și *tăureac*, *tăureci*, *tăurici*, *tăurean*.

⁹ Vezi, spre exemplu, poezia „Bombonica”, publicată pe 17 septembrie 2014 la adresa [BDD-A22911 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut](http://www.punktum.me/2014/09: „Bombonica, ce-ai făcut cu mine? / Bombonico, tu și alta nimeni / Bombonico,</p>
</div>
<div data-bbox=)

-ică și -ucă (bluzică și bluzucă, căsică și căsucă¹⁰, lânică și lânucă, trăistică și trăistucă¹¹, țârică și țârucă, țâțică și țâțucă, vecinică și vecinucă etc.), -ică și -uță (bluzică și bluzuță, căprică și căpruță, căsică și căsuță, lânică și lănuță, tindică și tinduță, trăistică și trăistuță, țârică și țârută, țâțică și țâțuță, vecinică și vecinuță etc.), -ică și -iță (băltică și bălțiță, bluzică și bluziță, căciulică și căciuliță, căprică și căpriță, căsică și căsiță, cetinică și cetiniță, lădică și lădiță, lânică și lăniță, lelică și leliță, tindică și tindiță, trăistică și trăistiță, ulcică și ulciță, vecinică și veciniță etc.), -iță și -uță (bălțiță și băltuță, bărbiță și bărbuță¹², căprică și căpruță, căsiță și căsuță, cărpiță și cărpuță¹³, ceriță și ceruță, lădiță și lăduță, lămpiță și lămpuță¹⁴, lăniță și lănuță, lunchiță și luncuță¹⁵, luniță și lunuță¹⁶, târliță și târluță, tindiță și tinduță, tufiță și tufuță¹⁷, turmiță și turmuță¹⁸, țeviță și țevuță, umbriță și umbruță¹⁹, unghiță și unghiuță, veciniță și vecinuță etc.), -ucă și -uță (băbucă și băbuță²⁰, căsucă și căsuță, lânucă și lănuță, țârucă și țârută, țâțucă și țâțuță²¹, țevucă și țevuță, vecinucă și vecinuță etc.), -ușă și -uță (cămărușă și cămăruță, cărărușă și cărăruță, unghiușă și unghiuță etc.), -ică și -ioară (lelică și leliară, vâlcică și vâlcioară, vecinică și vecinioară etc.), -iță și -ioară (cetiniță și cetinioară, leliță și leliară, luntriță și luntrioară²², țeviță și țevioară²³, ulciță și ulcioară, veciniță și vecinioară etc.), -uță și -ioară (bărbuță și bărbioară, târluță și târlioară²⁴, trăistuță și trăistioară, țevuță și țevioară, vecinuță și vecinioară etc.), -ică și -ușă (țigărică și țigărușă) etc.;

a₃) feminin și masculin/neutru: -ea și -el (brebenea și brebenel, cântecea și cântecel etc.), -iță și -el (aluniță și alunel), -ică și -el (lăstărică și lăstărel) etc.;

b) derivate adjectivale cu sufixe simple: -aș și -el (gălbenaș și gălbenel), -iu și -ui (albăstriu și albăstrui, albiu și albiu, amăriu și amăriu, arămiu și arămiu, gălbiu și gălbui etc.), -el și -uț (hărnicel și hărnicuț, tinerel și tânăruț etc.), -el și -ior (bălănel și bălănior, cărunțel și cărunțior, cumiștel și cumișcior, dolofănel și dolofănior, drăguțel și drăguțior, gălbejel și gălbejor, tinerel și tinerior etc.) etc.

am luat din mâna ta / Bombonico, **o bombonea**...; [...] Bombonico, nu mă chinui / Bombonico, nu mai vorbi / Bombonico, am luat din gura ta / Bombonico, **o bombonea**...; [...] Bombonico, nu mă nebuli / Bombonico, nu mai fugi / Bombonico, pe burtica ta / Bombonico, ai **o bombonea** [...]”.

¹⁰ Și numeroase exemple cu sufixe complexe: căsulie, căsușoară, cășișoară etc.

¹¹ Și trăiștișoară.

¹² Și bărbișoară, bărbușoară etc.

¹³ Și cărpuliță, cărpușoară, cărpișoară etc.

¹⁴ Și lămpișoară, lămpușoară etc.

¹⁵ Și (reg.) lunceă, la care se adaugă lunculice, lunculiță, luncușoară.

¹⁶ Și lunișoară, lunuliță.

¹⁷ Și tufișoară, tufuliță, tufușoară.

¹⁸ Și turmulice, turmulită, turmușoară.

¹⁹ Și umbrișoară, umbruliță, umbrușoară.

²⁰ Și băbuiie s.f., la care se adaugă derivatele cu sufixe complexe băbulică, băbușcă, băbușoară etc.

²¹ Și țârigană, țârulică, țâruscă.

²² Și luntrinică, luntrișoară.

²³ Și țevișoară, țevușoară, țevuică.

²⁴ Și târlișoară, târluliță.

c) derivate cu sufixe complexe și compuse (cele mai multe având și corespondente simple, vezi *infra*, d)): *-elușă/-ălușă* și *-eluță/-ăluță* (*cordelușă* și *cordeluță*, *curelușă* și *cureluță*, *giubelușă* și *giubeluță*, *mărgelușă* și *mărgeluță*, *mielușă* și *mieluță*, *nuielușă* și *nuieluță*, *părălușă* și *părăluță*, *perdelușă* și *perdeluță*, *ulcelușă* și *ulceluță*, *vâlcelușă* și *vâlceluță*, *vergelușă* și *vergeluță* etc.), *-elucă* și *-elușă* (*purcelucă* și *purcelușă*), *-icel/-ăcel* și *-ișor/-ușor* (*bunicel* și *bunișor*, *înălțicel* și *înălțişor*, *lemnicele* și *lemnishor*, *multicel* și *multișor*, *prostickel* și *prostișor*, *pumnăcel* și *pumnișor*, *răricel* și *rărișor*, *vânticel* și *vântişor* etc.), *-uleț* și *-ișor/-ușor* (*bumbuleț* și *bumbușor*/*bumbişor*, *cerbuleț* și *cerbișor*, *cerculeț* și *cercușor*, *chefuleț* și *chefușor*, *cuibuleț* și *cuibușor*, *dâmbuleț* și *dâmbușor*, *drăculeț* și *drăcușor*, *fulguleț* și *fulgușor*, *greuleț* și *greușor*, *grupuleț* și *grupușor*, *loculeț* și *locușor*, *muculeț* și *mucușor*, *nuculeț* și *nuc(u)șor*, *porculeț* și *porcușor*, *prăfuleț* și *prăfușor*, *prunculeț* și *pruncușor*, *pufuleț* și *pufușor*, *puiuleț* și *puișor*, *târguleț* și *târgușor*, *viermuleț* și *viermușor*/*viermişor* etc.), *-urel* și *-ișor/-ușor* (*cârdurel* și *cârdișor*, *cercurel* și *cercușor*, *cuiburel* și *cuibușor*, *nodurel* și *nodișor*, *plugurel* și *plugușor*, *târgurel* și *târgușor*, *trupurel* și *trupușor*, *vârfurel* și *vârfușor*, *viermurel* și *viermușor*/*viermişor* etc.), *-icea* și *-icică* (*bălticea* și *bălticică*, *cărnicea* și *cărnicică*, *cărticea* și *cărticică*, *curticea* și *curticică*, *părțicea* și *părțicică*, *pielicea* și *pielicică*, *vălicea* și *vălicică* etc.) etc.;

d) derivate mixte (simple, complexe și compuse, substantivale – de toate genurile – și adjectivale), formate de la aceeași bază sau de la baze directe din aceeași familie: *-ică* și *-elușă/-eluță* (*cordică* și *cordelușă/cordeluță*, *mărgică* și *mărgelușă/mărgeluță*, *ulcică* și *ulcelușă/ulceluță*, *vâlcică* și *vâlcelușă/vâlceluță*, *zăbrelică*²⁵ și *zăbrelușă/zăbreluță* etc.), *-ușă*²⁶ și *-ușcă* (*căldărușă* și *căldărușcă*, *găinușă* și *găinușcă*, *muierușă* și *muierușcă*, *țigărușă* și *țigărușcă* etc.), *-uță* și *-uliță* (*bărbuță* și *bărbuliță*, *cârpuță* și *cârpuliță*, *ceșcuță* și *ceșculiță*, *chinguță* și *chinguliță*, *crăcuță* și *crăculiță*, *dunguță* și *dunguliță*, *gâscuță* și *gâsculiță*, *gheruță* și *gheruliță*, *limbuță* și *limbuliță*, *măicuță* și *măiculiță*, *măscuță* și *măsculiță*, *mândruță* și *mândruliță*, *muscuță* și *musculiță*, *neicuță* și *neiculiță*, *puicuță* și *puiculiță*, *punguță* și *punguliță*, *slujbuță* și *slujbuliță*, *sticluță* și *sticluliță*, *tăicuță* și *tăiculiță*, *țicuță* și *țiculiță* etc.), *-uie* și *-uică* (*cămăruie* și *cămăruică*, *cămășuie* și *cămășuică*, *cărăruie* și *cărăruică*, *căsuie* și *căsuică*, *ferestruie* și *ferestruică*, *frigăruie* și *frigăruică*, *livăzuie* și *livăzuică*, *păsăruie* și *păsăruică* etc.)²⁷, *-uț* și *-ișor/-ușor*: *acruț* și *acrișor* (+ *acricos*, *acriu* etc.), *bădicuț* și *bădișor* (+ *bădică*, *bădicuță*, *bădieș*, *bădilucă*, *bădiță*, *bădițel*, *bădițică*, *bădiuc*, *bădiuliță*, *bădiuluț* etc.), *brăduț* și *brădișor* (+ *brăduleț*, *brădui*, *brăduiac*, *brădulete*, *brăduștean* etc.), *călduț* și *căldișor*

²⁵ Vezi contextul „Am mai ști câțiva dintre ceilalți pomeniți de dom’ Mitică, dintre cei aflați la tratament cu zăbrelică” (www.prahovabusiness.ro › Timp Liber › Sport din 10 febr. 2015).

²⁶ Pentru concurența dintre *-uș(ă)* și alte sufixe (*-aș*, *-el*, *-ior(ă)*, *-uț(ă)*, *-uleț*, *-urel*, *-ușor*), vezi Carabulea 1960, p. 210–212.

²⁷ Despre sufixul *-uică* și concurența lui sinonimică, vezi Creța 1972.

(+ căldușor, căldicel etc.), *cerbuț* și *cerbușor/cerbișor* (+ *cerbuleț*), *codruț* și *codrișor* (+ *codricel, codruleț* etc.), *dâmbuț* și *dâmbușor* (+ *dâmbac* (reg.), *dâmbeag* (reg.), *dâmbeț* (reg.), *dâmboc* (reg.), *dâmbucă* (reg.), *dâmbuleț, dâmburel*), *deluț* și *delușor* (+ *deluc, deluleț, delurel*²⁸, *delușel, delușteț* etc.), *drăcuț* și *drăcușor* (+ *drăculete, drăcuș, drăcușel, drăcușor, drăcușteț* etc.), *drăguț* și *drăgușor* (+ *drăgălaș, drăgucior, drăgulean, drăguleț, drăguleț, drăguliță* etc.), *drumuț* și *drumușor* (+ *drumuleț, drumurel*)²⁹, *dulcuț* și *dulcișor* (+ *dulcic, dulcinel, dulciuc, dulculeț* etc.), *lănțuț* și *lănțișor/lănțușor* (+ *lănțic, lănțiguș, lănțișor, lănțuc, lănțujel, lănțuleț, lănțuș*), *lăptuț* și *lăptișor* (+ *lăptic, lăpticel, lăpticuț, lăptiuc*), *lărguț* și *lărgușor* (+ *lărguleț, lărguș*), *lătuț* și *lătișor* (+ *lățicel, lățuleț*), *lemnuiț* și *lemnuișor* (+ *lemnuleț, lemnuiș*), *locuț* și *locș(u)or* (+ *locșorel, loculeț*), *lucruț* și *lucrușor/lucrișor* (+ *înv., rar, lucruleț*), *șănțuț* și *șănțișor/șănțușor* (+ *șănțuc, șănțuleț, șănțurel*), *tătuț* și *tătișor/tătușor* (+ *tățic, tăticuț(ă), tătiță, tătuc(ă), tătucuță, tătucică, tătuluc, tătuluț*), *trunchiuț* și *trunchișor* (+ *trunchiuleț*), *trupuț* și *trup(u)șor* (+ *trupșorel, trupuleț, trupurel* etc.), *unchiuț* și *unchișor/unchiușor* (+ *unchiuleț, unchiulică*), *văsuț* și *văsișor/văsușor* (+ *văscior, vășcean, vășcior, văsuc, vășulean, vășuleț*), *vântuț* și *vântișor/vântușor* (+ *vânticel, vântucel, vântuleț, vânturel*)³⁰, *vântuș, vântușel*), *vârfuluț* și *vârfulușor* (+ *vârfululeț, vârfurel*), *viermuț* și *viermișor/viermușor* (+ *viernoc, viernulete, viernuleț*), *-ac* și *-ișor/-ușor*: *ursac* și *ursișor/ursușor* (+ *ursei, ursulache, ursuleț, ursulică*) etc.

În urma parcurgerii acestor dublete sau serii sinonimice diminutivale interne, se pot constata următoarele:

a) cele mai stabile dublete derivatice masculine și neutre sunt formate cu ajutorul sufixelor diminutivale moștenite *-el* și *-ior*, eventual *-uc* și *-uț*, și al sufixului *-aș*, tot așa cum cele mai stabile dublete derivatice feminine sunt formate cu sufixele *-ea* și *-ioară* (moștenite), la care se adaugă *-ică, -iță, -ucă, -ușă* și *-uță* (împrumutate sau creații interne);

b) sufixele menționate mai sus reprezintă componente ale sufixelor complexe sau compuse *-elucă, -elușă, -eluță, -icel, -icea, -cior/-cioară, -ișor/-ișoară, -ușor/-ușoară, -ulică, -uleț, -uliță, -urel, -ușel* etc., împreună cu care contribuie la realizarea unei serii numeroase de sinonime diminutivale;

c) formează dublete sufixale, după cum se poate observa, sufixele cu forme foarte apropiate, ale căror corelare și substituție sunt facilitate de conștientizarea unei valori diminutivale intrinseci, pe de o parte, și de relațiile formale existente între ele, inclusiv din punct de vedere etimologic și morfologic, pe de altă parte. În acest sens, sunt de citat, printre multe altele, exemple de tipul *apușoară/apișoară*,

²⁸ Din *deal* + *-urel*, nu din pl. *dealuri* + *-el* (etimologie nejustificată semantic, pentru care vezi DLR, s.v.).

²⁹ Din *drum* + *-urel*, nu din pl. *drumuri* + *-el* (vezi DLR s.v.), etimologie care nu se explică semantic.

³⁰ Din *vânt* + *-urel*, nu din pl. *vânturi* + *-el* (vezi explicația *supra*).

bărbușoară/bărbișoară, bubușoară/bubișoară, cârpușoară/cârpișoară, cepușoară/cepișoară, grupușoară/gropișoară, ierbușoară/ierbișoară, lămpușoară/lămpișoară, stănușoară/stânișoară, trebușoară/trebișoară etc., a căror structură fonetică permite adăugarea ambelor „sufixe”³¹.

4.4. Clasificarea sinonimelor diminutive depinde de perspectivele de abordare a acestei relații semantice.

Din punctul de vedere al numărului de componente, sinonimele diminutive pot fi a) binare (dublete) și b) seriale (mai mult de două componente).

Din punctul de vedere al clasei lexico-gramaticale căreia îi aparțin, ele sunt a) substantive (pentru exemple, vezi *supra*), b) adjectivale (*ibidem*), c) adverbiale: *atâtica și atâticuța, depărțicel, depărcior și depărțișor, încetinel și încetișor, olecuță, olecuțică și olecușoară, pușintel și pușinteluș, târzior și târziuș* etc. (Chircu 2011b) și d) interjecționale (*aolică și aoleică*)³².

Din punctul de vedere al tipului bazei (internă sau externă), ele pot fi: a) sinonime cu baze neutre și b) sinonime cu baze, cel puțin la origine, expresiv-imitative (*bebeluș, bebică și bebiță, bombonea și bombonică, piculeț, picușor și picuț, pisică, pisucă, pisulică* etc.).

Din punct de vedere stilistic, sunt de avut în vedere sinonime diminutive a) populare, b) literare, la rândul lor clasificabile în b₁) standard (lexicalizate) și b₂) livresți (de autor), c) familiare, d) argotice.

După relevanța și actualitatea valorii diminutive, se poate vorbi despre a) diminutive sinonimice reale (**formale și semantice**), prin definiție secundare (interne), analogice (pentru exemple, vezi **4.2.** și **4.3.**), b) diminutive **exclusiv formale**, al căror sens principal nu este diminutival, dar a căror formă este simțită cu această valoare datorită fie raportării semantice la etimonul direct diminutival, fie din rațiuni formale analogice³³ (vezi *rândunic* [regresiv din *rândunică*] și *rândunel* [din *rândun[ea]* sau din *rândun[ică] + -el*], *turturel* [din *turtur[ea]* sau din *turtur[ică] + -el*], *turturic* (regresiv din *turturică*) și *turturaș* [din *turtură* sau din *turturea*], *vrăbior* [regresiv din *vrăbioară*] și *vrăbiuș* [rar, regresiv din *vrăbiuță*]³⁴ etc.) și c) false diminutive, care nu mai pot fi considerate ca atare, în ciuda formei: vezi, în primul rând, variația formală la prenume: *Costel* și *Costică, Ionel (Nelu, Nelușu)*,

³¹ În alte situații însă, această alternanță suficală nu este îndeobște posibilă: spre ex., după radical terminat în velară este admisibil sufixul *-ușor* (*clăcușoară, crăcușoară, frăgușoară, leicușoară, măicușoară, muncușoară, nucușoară, olecușoară, țicușoară, văcușoară* etc.).

³² În realitate, „diminutivele” interjecționale sunt exclusiv formale, cu rol exclusiv afectiv.

³³ În plus, la toate exemplele care urmează s-a simțit nevoia detașării de componenta diminutivală implicită și au fost construite, în consecință, derivate moționale non-ambigui (*rândunicoi, turturoi, vrăbioi*). Despre relațiile analogice dintre *-el, -ea, -ică* și *-oi*, vezi o explicație din punctul de vedere al morfologiei diacronice la Maiden 1999.

³⁴ Vezi „doamna vrăbiuța și cu domnul vrăbiuș, care așteaptă să vină un pui mic” (<http://www.forummamici.ro/comunitate/t32634-44--Topic-pentru-aspirantele-la-titulul-de-mamica-35.html>, apărut 10 nov. 2010, consultat 30 aug. 2015). În alt context, însă, vrăbiuș este folosit cu sens diminutival: „Într-o zi, din coaja mică/Fără pene și desculț/Tremurând de frig și frică/A ieșit un... **vrăbiuș**” (<http://speranta.org.au/141/>). În cazul exemplurilor citate, considerăm că, datorită formei și relaționării cu un diminutiv, pot fi considerate, în funcție de context, polisemantice (moționale și/sau diminutive).

Ionică (Onică), Ioniță (Niță), Ionuț (Onuț), Ionaș, Georgel și Giorgică, Anica, Anișoara, Anuța, Ionica, Ionela (Nela) și Ionița (Onița), Marica, Marioara, Maricica, Marișica, Măriuca, Măriuța etc., a căror valoare diminutivală este, totuși, după Jordan 1944, p. 176, „desmierdătoare”, și, după Bârsan 1962, cuvintele moștenite *căprior, cățel, cercel, fecior, fuior, ulcea, vițel* etc.³⁵.

După momentul formării, pătrunderii și folosirii în limbă a acestor cuvinte aflate în relație de sinonimie, rezultă sinonime: a) vechi (moștenite, împrumutate și creații interne, vezi FCLRV) și b) noi (împrumutate și creații interne, vezi Chircu-Buftea 2011a)³⁶.

4.5. Dublete diminutivale sinonimice exclusiv moștenite nu avem. Unele dintre diminutivele moștenite masculine și neutre, devenite semianalizabile, și-au păstrat această valoare semantică și în română, fiind, de regulă, dublate, prin progresie sau prin substituție, de derivate diminutivale secundare, reacție la demotivarea formală a acestora: *cățel* și *cățelaș/-uș*, *căținel* și *căținaș*, *cățineluș*, *cățineluț*, *căținelușel*, *căținică*, *cercel* și *cerceluș*, *inel* și *ineluș*, *purcel* și *purceluș/-uț*, *vițel* și *vițeluș/-uc/-uț* etc. Corespondentele feminine ale animalelor, însă, și-au pierdut valoarea diminutivală afectivă originală, fiind necesară, în consecință, o reacție analogică în sens compensatoriu din partea limbii: *cățea* vs *cățelușă/-ică*, *mărgea* vs *mărgică/mărgeluță/mărgelușă*, *mia* vs *mielușă/-uță*, *nuiia* vs *nuielușă/-eluță*, *purcea* vs *purcică/purcelușă*, *surcea* vs *surcică/surcelușă/surceluță*, *turturea* vs *turturică/turtureluță*, *ulcea* vs *ulcică/ulcelușă/ulceluță*, *vâlcea* vs *vâlcică/vâlcelușă*, *vergea* vs *vergelușă/vergeluță*, *vițea* vs *vițică/vițelușă* etc. Există o relație sinonimică foarte strânsă între derivatele interne, adjectivale și substantivale, cu sufixul moștenit *-ea* și compusul său *-icea*, pe de o parte, și derivatele în *-ică*, *-iță*, *-uie*, *-uică*, pe de altă parte, rezultată fie dintr-o reacție compensatorie la nivel semantic, fie din una de „echilibrare a forțelor” la nivel structural: *alunea*, *alunică* și *aluniță*, *bombonea* și *bombonică*, *brobonea* și *brobonică*, *bucățea* și *bucățică*, *cărărea* și *cărăruie*, *cărnică* și *cărnicică*, *cărțicea* și *cărțicică*, *cețătea* și *cețățuie*, *gogoșea* și *gogoșică*, *lăturea* și *lăturică/lăturiță*, *lopățea* și *lopățică*, *mătura* și *măturică*, *mlădea* și *mlădiță*, *vericea* și *vericică* etc.

4.6. Dintre relativ puținele împrumuturi diminutivale sinonimice existente în română care și-au păstrat sensul original, sunt de citat, spre exemplu, *barbișă* și *barbișon* (nu și *barbetă*, exclusiv formal, modificat semantic încă din italiană), *borseletă* și *borselină*, *colonetă* și *colonină*, *damicelă* și *demoazelă* etc. Dintre împrumuturile (semi) analizabile original (și) sinonimice al căror sens diminutival etimologic mai există, eventual, latent în mintea vorbitorilor și care pot intra în serii sino-

³⁵ Dacă autoarea are dreptate în privința femininelor moștenite în *-ea* (*purcea*, *rândunea*, *turturea* etc.) sau, eventual, în cazul masculinelor și neutrelor moștenite în *-ior* (*căprior*, *fecior*, *fuior* etc.), exemple de tipul *cățel*, *purcel*, *vițel* sunt în continuare percepute ca diminutive de către vorbitori nu numai ca sens, ci și ca formă, generând modele analogice foarte productive în formarea diminutivelor reale. O sinteză despre valorile semantice ale diminutivelor vezi la Carabulea 1975b, unde autoarea consideră impropriu denumirea de „false diminutive” (p. 265).

³⁶ Pentru sufixele diminutivale neologice, vezi Carabulea 1973.

nimice fie cu derivate de la ele, fie cu derivate din aceeași familie, în sensul mai larg al termenului, sunt de citat, printre altele, *aculeol* și *acușor*, *amoretă* și *amoraș*, *banchetă* și *băncuță*, *bandeletă* și *bentiță* (nu și *banderolă*, al cărui caracter este, în sincronie, discutabil), *barcarolă* și *bărcuță*, *bonetă* și *bonețică*, *borsetă* și *borsetuță*, *bavetă* și *bavețică*, *blondin(ă)* și *blonduț(ă)*, *brunet* și *brunețel*, *brunetă* și *brunețică*, *camionetă* și *camionaș*, *caramelă* și *carameluță*, *casetă* și *casetuță*, *citadelă* și *cetățuie*, *colonetă/colonină* și *coloniță*, *căpiță* și *căpicioară*, *dantelă* și *danteluță*, *istoriolă* (Carabulea 1973, p. 657) și *istorioară*, *mamină* și *mămică*, *mantelă* și *manteluță*, *particulă* și *părticică*, *pistolet* și *pistolaș*, *poșetă* și *poșetică/poșetuță*, *radicelă* și *rădăcinuță*, *sardelă/sardină* și *sardeluță*, *starletă* și *steluță*, *stradelă* și *străduță*, *turturelă* și *turturică/turturiță*, *versicul* și *versuleț*, *veziculă* (cu sens generic de „bășică mică”) și *bășicuță* etc. Așadar, din punctul de vedere al provenienței, se poate vorbi despre sinonime diminutive a) *interne* (cele mai numeroase), b) *externe* (relativ puține care să-și fi păstrat valoarea semantică originală) și c) *mixte* (moștenit și creație internă, moștenit și împrumutat, creație internă și împrumutat).

4.6.1. Seriile sinonimice interne sunt, la rândul lor, clasificabile din mai multe perspective. Pe de o parte, din punctul de vedere al relației bază-sufix, sinonimele diminutive sunt a) creații regulate (pentru exemple, vezi *supra*) și b) creații inedite (accidental-analogice sau ludice). Din a doua categorie, sunt de citat exemple ca *babetă* (al cărui sens, diminutival-apreciativ sau augmentativ-depreciativ îl încadrează fie într-o serie, fie în cealaltă), *ciupetă* „alintată”, căreia i s-a format, din aceeași ambiguitate semantică, un derivat *ciupetuță* (<http://www.123urban.ro/def/ciupeta>) etc. De semnalat, aici, faptul că aceste creații inedite combină, cel mai adesea, elemente morfematice eterogene: bază veche + sufix neologic (vezi *supra*) sau bază neologică + sufix vechi (*buticuț* și *buticuleț*, *crizică*, *crizuță* și *crizulică*, *gripișoară* și *gripuță*, *injecțioară* și *injecțiuță*, *virusor* și *virusuleț* etc. (pentru exemple, vezi Chircu-Buftea 2011a, *passim*) etc. Această combinație a unor morfe-me eterogene se explică fie printr-un plus de expresivitate, în cazul în care derivatele diminutive sunt autentice, fie printr-o intenție ironică a vorbitorului.

Pe de altă parte, din punctul de vedere al modalităților interne de formare, diminutivele sinonimice sunt, în relația lor cu baza:

a) derivate progresive de la aceeași bază directă nondiminutivală: *aculeț* și *acușor*, *bănișor*, *bănuț*, *bănuțel* și *bănuțel*, *berbecel* și *berbecuț*, *biciuleț*, *biciușor* și *biciuț* (eventual și *biciușcă*), *bluziță* și *bluzuliță*, *bobuleț* și *bobușor*, *bordeiaș* și *bordeuț*, *boulean*, *bouleț*, *boușor* și *bouț*, *brăzdiță* și *brăzduță*, *brăuleț* și *brăușor*, *brișculiță* și *brișcuță*, *bubiță*, *bubuliță* și *bubușoară*, *căldicel*, *căldișor*, *călduț* și *căldușor*, *cămăruță*, *cămăruie* și *cămărușă*, *cățelică* și *cățelușă*, *chiculiță* și *chicuță*, *chinguliță* și *chinguță*, *cuțulache* și *cuțulică*, *mami* și *mămică*, *șoricel* și *șoricuț*,

tati și tătuc(ule), tichioară și tichiută, tigăioară, tigăiță și tigăiută, văcuță și văcușoară, zărzărică (din *zarzără*) și zărzălină (din *zarzără* CM)³⁷ etc.;

b) derivate progresive de la aceeași bază, unul/unele primar(e) și altul/altele secundar(e), ceea ce presupune existența suprasufixării diminutive: *burtică* și *burticică*, *gagică* (totuși, moțional de la *găgiu*) și *gagicuță* (Zafiu 2010b, p. 194–195), *puținel* și *puțineluș*, *puțintel* și *puținteluș*, *scundac* și *scundănac* etc.;

c) derivate progresive de la aceeași rădăcină, dar din radicale diferite, cu sufixe diferite: *moșneguț* (din *moșneag* < *moș*), *moșnegel* (din *moșneag* < *moș*) și *moșulică* (din *moș* + *-ulică*);

d) derivate progresive diminutive de la variante morfologice ale aceleiași baze nondiminutive: *desăgaș*, *desăgel*, *desăgior*, *desăguț* (din *desag* s.m.) și *desăguță* (din *desagă* s.f.)³⁸ sau de la diverse fluctuații formale ale bazei unice: *șopronaș*, *șopronel* (din *șopron*) și *șopruleț*, *șopruț* (din *șopru*)³⁹ etc.;

e) un derivat progresiv de la o bază și un altul, regresiv, de la o bază diminutivală din aceeași familie: *țigănaș*, *țigănel*, *țigănete*, *țigănuș*, *țigănuț* (toate din *țigan*) și *țigăncuș* (regresiv din *țigăncușă*)⁴⁰, *țigăncuț* (regresiv din *țigăncuță*)⁴¹, *zărzăraș*, *zărzărel* (din *zarzăr*) și *zărzălin* (regresiv din *zărzălină* „zărzărea, zărzărică”);

f) derivat progresiv de la o bază nondiminutivală/bază moștenită (originar diminutivală) și derivat prin substituție din primul: majoritatea absolută a derivatelor adjectivale feminine în *-ea* și *-ică* (*urâțea* și *urățică*, *uscătura* și *uscăturică*, *uscățea* și *uscățică*, *ușurea* și *ușurică* etc.), la care se adaugă substantive de tipul *cântecele* (din *cântec* + *-el*) și *cântecea* (din *cântec*[*el*] + *-ea*), *delnicioară* (din *delniță* + *-ioară*) și *delnicuță* (din *delnic*[*ioară*] + *-uță*), *donicioară* (din *doniță* + *-ioară*) și

³⁷ În DLR, s.v., este derivat din *zarzăr*, ceea ce contravine criteriului semantic: „diminutiv al lui *zarzără* (pop.) *zărzărică*”.

³⁸ În DLR, s.v. *desăguță*, masc. *desăguț* apare (cu var. *dăsăguț*), ca variantă morfologică a lui *desăguță*. Despre raportul dintre formă și sensul gramatical la diminutive vezi, cu numeroase exemple și indicații bibliografice, atât nume comune, cât și nume proprii, Carabulea 1975c. Dintre apelativele care interesează discuția de față sunt de citat inanimate de tipul *cântecele* și *cântecea*, *cojocel* și *cojociță*, *năsturel* și *năsturea* etc. sau (forma feminină fiind o creație analogică, prin substituție, din corespondentul neutru progresiv), *brățic* și *brățică*, *brățuc* și *brățucă*, *lăptic* și *lăptică* etc. (derivatul neutru fiind primar, de la o bază neutră, iar cel feminin, secundar, fie pentru augmentarea caracterului diminutival, fie din rațiuni analogice), *bănicioară* și *bănicior*, *ploscuță* și *ploscuț* etc. (cu derivatul feminin primar, de la o bază feminină, și cu cel neutru, refăcut analogic dintr-un plural comun). În cazul numelor proprii, sinonimia între forme masculine și feminine nu este posibilă decât prin raportare la un unic referent fie masculin (*Goguță* și *Goguț*, *Miluță* și *Miluț*, *Ștefănuță* și *Ștefănuț* etc.), fie feminin (*Georgel* și *Georgică*, *Irinel* și *Irinuca*, *Mimișor* și *Mimișoara*, *Nuțișor* și *Nuțișoara* etc.).

³⁹ *Șop*, *șopru*, *șopron* sunt raportabile la germ. *Schoppen*, vezi DLR s.v.

⁴⁰ În DLR, s.v., este atestat numai sensul „nume al unui pește de apă dulce”. Pentru sensul, e adevărat, rar, de diminutiv al lui *țigan*, vezi următorul context: „[...] tipul de ștregar, – țigăncușul mulțumit de sine, cu țigara ’n stânga, cu cobilița ’n dreapta, urmărind cu privirea fumul de țigară [...]”, vezi „Lucaefărul”, XI, 1912, nr. 31, p. 711, consultat în format pdf (BCUCLUJ_FP_280091_1912_011_031.pdf).

⁴¹ La acestea se adaugă derivatul *țigănică* s.m. (glumeț) „țigan tânăr, țigănuș” (mai degrabă din *țigănel* + *-ică* CM decât din *țigan* + *-ică*, pentru care vezi DLR s.v.).

donicuță (din *donic[ioară]* + *-uță*), *mărgioară* (din *marginē* + *-ioară*) și *mărgiuță* (din *mărgi[oară]* + *-uță*)⁴², *măturică* (din *mătură* + *-ică*) și *mătura* (din *mătur[ică]* + *-ea*), *minciunică* (din *minciună* + *-ică*) și *minciunea* (din *minciun[ică]* + *-ea*), *pieșișoară* (din *piele* + *-ișoară*) și *pieșișoaică* (din *pieșiș[oară]* + *-oaică*)⁴³, *policioară* (din *poliță* + *-ioară*) și *policuță* (din *polic[ioară]* + *-uță*), *purcea* (lat. *porcella*) și *purcică* (din [*purc[ea]*] + *-ică*, cf. și *purcel*), *surcel* (lat. **surcellus*), *surcea* (din pl. *surcele* al lui *surcel* sau direct din *surc[el]*), *surcelușă/surceluță* (din *surcea*)⁴⁴ și *surcică* (din *surc[ea]* sau din *surc[el]* + *-ică*), *tufănică* (din *tufă* + *-nică*) și *tufăniță* (din *tufă[nică]* + *-niță*), *țepurică* (din *țepă* + *-urică*), *țepulică* (din *țepă* + *-ulică*), *țepuriță* (din *țepă* + *-uriță*) și *țepurea* (din *țepur[ică]* + *-ea*), *ulicioară* (*uliță* + *-ioară*) și *ulicuță* (din *ulic[ioară]* + *-uță*)⁴⁵, *vâlcea* (lat. **vallicela*), *vâlc* (refăcut din pl. *vâlcele*, pl. lui *vâlcea*) și *vâlcică* (din *vâlc[ea]* + *-ică*), *vârtelnicioară* (din *vârtelniță* + *-ioară*) și *vârtelnicuță* (din *vârtelnic[ioară]* + *-uță*), *vițea* (lat. *vitella*) și *vițică* (din *viț[ea]* + *-ică*, cf. și *vițel*), *zărzârică* (din *zarzără* + *-ică*) și *zărzărea* (din *zarzăr[ică]* + *-ea*) etc. și adjective de tipul *durduc*, *-ă* (înv., rar) „durduliu” (din *durd* + *-uc*), *durduliu*, *-ie* adj. „grăsuț, rotofei” (din *durd* + *-uliu*), *durducuț*, *-ă* (înv., reg.) „durduliu” (din *durduc* + *-uț*) și *durduleț*, *-eață* (reg.) „durduliu” (din *durd[uliu]* + *-uleț*);

g) derivat progresiv diminutival de la o bază împrumutată (fals diminutivală) și derivat/e de la aceasta prin substituție de finală considerată sufix: *undicioară* (din *undiță* + *-ioară*) și *undișoară* (din *und[iță]* + *-ișoară*), *undiuță* s.f. (din *und[iță]* + *-iuță*) etc.

h) fals „derivat” (prin interpretarea finalei unui împrumut ca sufix și înlocuirea ei cu un sufix diminutival autentic) și derivat autentic obținut prin substituție din primul: *taburel* (refăcut din *taburet* < fr. *tabouret*) și *taburică* (din *tabur[el]* + *-ică*);

i) cuvânt cu origine necunoscută, dar interpretat formal ca diminutiv și sinonim derivat de la acesta prin substituție: *ostropel* și *ostropior* (din *ostrop[el]* + *-ior*);

j) derivat diminutival progresiv de la o bază nondiminutivală și cuvânt contaminat prin atracție între derivatul respectiv și un sinonim al lui: *bobiță* „boabă mică” (din *boabă* + *-iță*) și *brobință* „broboană, boabă mică” (din *bobiță* + *broboană*); *foiță* (din *foaie* + *-iță*) și *froiță* (reg.), id. (din *foiță* + *frunzuliță*)⁴⁶ etc.;

k) derivat/e diminutival/e progresiv/e de la o bază nondiminutivală și cuvânt contaminat prin atracția dintre cele două derivate cu care intră în relație de sinonimie: *cămășuie* (din *cămașă* + *-uie*), *cămășușă* (din *cămașă* + *-ușă*) și *cămășușiță*

⁴² Vezi Mărgărit 2010, p. 129–130.

⁴³ *Ibidem*, 160.

⁴⁴ Rolul pl. *surcele* invocat de DLR s.v. ca bază derivativă este secundar.

⁴⁵ Despre raportul dintre diminutivele în *-ioară* și *-uță*, vezi Mărgărit 2015, p. 135–139. O altă ipoteză pentru crearea derivatelor în *-(c)uță* de la împrumuturi slave terminate în *-iță*, vezi la Mărgărit 2005, p. 151–153.

⁴⁶ Vezi Mărgărit 2009, p. 232.

(rar, la românii din Valea Timocului din Bulgaria), obținut prin contaminare între *cămășuie* și *cămășuță* (Mărgărit 2007, p. 63);

l) derivat prin substituție de la o bază deja diminutivală, derivat progresiv de la aceeași bază primară și cuvânt obținut prin contaminare între derivatele progresive anterioare: *măricică* (fem. adj. *măric[el]*, *măric[ea]* + *-ică*), *mărișoară* (fem. adj. *mărișor* < *mare* + *-ișor*) și *măricișoară* (din *măricică* + *mărișoară*) (*ibidem*, p. 234);

m) derivate diminutive progresive de diverse tipuri și sinonime obținute, prin diverse fenomene fonetico-sintactice (accidentale sau analogice), de la acestea: *biciușcă* (din *bici* + *-ușcă*) și *zbiciușcă* (din *z-* + *biciușcă*), *mătălică* (din *matale* + *-ică*) și *tălică* (din [*mă*]tălică), *mătăluță* (din *matale* + *-uță*) și *tăluță* (din [*mă*]tăluță), *tătic* (din *tată* + *-ic*) și (pop., în adresare directă) *tătică* (din *tătic*, după *mămică*), *țărișoară* (din *țără* + *-ișoară*) și *țărișiră*, refăcut dintr-o structură sintactică atestată în forma [*vreau o*] *țărișoară*, *o țără* de unde, prin aglutinare, rezultă [*o*] *țărișără* de unde, în sfârșit, prin asimilare progresivă, [*o*] *țărișiră* (Mărgărit 2007, p. 298).

n) derivate regresive de la etimoane interne analizabile din aceeași familie lexică: *gagic* (regresiv din *gagică*) și *gagicuț* (regresiv din *gagicuță*).

5. Comentarii lexicologice

Existența dubletelor și seriilor sinonimice diminutive în limba română, indiferent de modalitățile concrete de realizare (procedee interne de diverse feluri sau împrumuturi), de rațiunile producerii lor (evidențierea subiectivă a unor raporturi afective primare sau suplimentare în raport cu persoanele sau obiectele denumite și subordonarea față de presiunea unor modele stabile) și de momentul istoric al folosirii lor, nu este un fenomen lingvistic singular, ci se încadrează printre fenomenele lingvistice romane explicabile originar din latină, limbă prin definiție derivativă și ale cărei variante târzii și populare cunosc o situație similară. Nici aprecierea critică asupra diminutivelor din perioada actuală nu ne este specifică: așa cum la noi sunt mulți care le critică, la fel, spre exemplu, diminutivele sunt unul dintre subiectele intens discutate, în aceeași manieră, în mass-media italiană. Regulile analogice, fie ele obiective, fie subiective, acționează, mai mult sau mai puțin la fel, în toate limbile romane (Hakamies 1951). Dacă există, în acest sens, particularități ale diminutivelor românești, acestea sunt explicabile prin existența lor paralelă – la nivel popular, cu caracter natural, stabil și analogic, și, începând cu epoca modernă, la nivel cult, cu caracter imitativ, efemer și emfatic. Folosirea în exces a diminutivelor se face, la noi și aiurea, „cu funcții diverse, dintre care mai prezente sunt cele de exprimare a afectivității pozitive și a solidarității, de atenuare politicoasă și cooperativă și de marcare ironică. În toate aceste cazuri, e justificat să vorbim de „un proces discursiv de diminutivare (de atribuire de mărci diminutive), și nu de o productivitate lexicală propriu-zisă” (Rodica Zafiu 2011, p. 381).

În general, s-a vorbit, cel puțin în cazul diminutivelor, despre concurență sufixală și mai puțin de sinonimie. Insistăm pe ideea menținerii caracterului sinonimic, cu respectarea criteriilor în primul rând pragmatice, cu următoarele argumente: a)

există dublete diminutive „obligatorii”, impuse de structura derivativă a limbii, care nu pot fi contestate, în primul rând *-el* și *-aș*, *-ică* și *-iță*, *-ea* și *-elușă*, *-ioară* și *-uță*, *-uleț* și *-urel* etc.; b) atracția între două sinonime diminutive conduce la suprapunerea lor în mintea vorbitorilor și, în consecință, la obținerea unei noi unități lexicale, vezi seriile *cămășuie*, *cămășuță* și *cămășuiță*, *mărăcică*, *mărișoară* și *măricișoară* etc.; c) tendința spre redundanță (manifestată prin contaminări, dublă sufixare, substituție sufixală etc.) este compensată, la nivel oral și familiar, de tendința spre economie și evitare a ambiguității (manifestată prin trunchieri, reorganizări morfologice etc.), ambele având același rol de marcarea a unei expresivități „controlate”, în ciuda aparentei libertăți, de mecanisme interne ale limbii. Presiunea formală din partea limbii este vizibilă în cazul concurenței sinonimice dintre sufixe diminutive foarte apropiate ca formă (*-ică* și *-iță*, *-ucă*, *-ușă* și *-uță*, *-icioară* și *-ișoară*, *-uțel* și *-uleț* etc.). De asemenea, atracția semantică dintre sufixele tradițional sinonimice determină crearea, pe baza lor, a unor sufixe compuse de tipul *-eluș/-eluț* (din *-el* + *-uș/-uț*), *-icel* (din *-ic* + *-el*), *-ucior* (din *-uț* + *-ior*) etc., tot așa cum caracterul regulat al flexiunii adjectivale în *-el*, *-ea*, *-ică* creează perechi sufixale regulate la nivelul substantivelor de tipul *-ea* și *-el* (la nonanimate: *surcea* și *surcel*), *-ea* și *-ică* (*bombonea* și *bombonică*), *-el* și *-ică* (la inanimate: *bombonel* și *bombonică* sau la nume proprii: *Georgel* și *Georgică*).

6. Concluzii

Studierea diminutivelor a fost una dintre preocupările constante ale lui Sextil Pușcariu, încă din tinerețe. Dubletele și, mai mult decât atât, seriile sinonimice diminutive din limba română sunt pe cât de numeroase, pe atât de interesante în primul rând din punctul de vedere al relației dintre formă și sens. Și în acest caz, se pot observa câteva aspecte în aparență opuse ale aceleiași realități lingvistice: pe de o parte redundanță, formală și semantică, cantitativă și calitativă, pe de altă parte, tendința spre refacerea unor forme analogice mai scurte și mai mult sau mai puțin expresive; pe de o parte, respectarea trăsăturii de gen a elementelor componente ale unui dublet sinonimic, pe de altă parte, manifestarea unor diferențe de gen (în primul rând, între neutru și feminin); pe de o parte, diminutive feminine formal denumesc realități masculine și, pe de altă parte, diminutive masculine formal denumesc realități feminine (spre exemplu, variația lexico-morfologică a *Monica* și *Monelu*, „alomorfe” sinonimice pentru denumirea aceleiași persoane) etc.

Spre deosebire de celelalte sinonime analizabile (nume de abstracte, de agent, de instrument, colective etc.), sinonimele diminutive au drept caracteristică suplimentară intervenția factorului afectiv, care poate relativiza, în situații determinate, echivalența semantică dintre acestea. Această relativizare reprezintă o modalitate particulară de lexicalizare a unor sensuri inițial diminutive care, treptat, au fost transferate către referenți în componența semantică a cărora valoarea afectivă a devenit „istorică”, dar care, nu de puține ori, este (re)actualizată contextual.

Trecerea în revistă a principalelor modalități interne de realizare a sinonimiei diminutive arată o mare diversitate a acestora, de la procedee regulate de îmbogățire lexicală până la fenomene inedite (accidente fonetice, refaceri morfologice etc.). Este de remarcat, din acest punct de vedere, caracterul eterogen al seriilor diminutive, care conțin, de multe ori, sinonime create prin modalități diferite. De asemenea, o privire mai atentă asupra relațiilor formale dintre bază și sufix(e) ar fi foarte utilă și interesantă: spre exemplu, ar putea explica relația formală și semantică dintre formele, e adevărat, rare, *academică* și *acadelă*, comparativ cu *acadea*, de ce *perdea* are diminutivele *perdeluță* și (mai rar) *perdelușă*, dar nu intră în această serie – decât cu totul accidental și mai degrabă ludic – *perdică* etc.

În sfârșit, sinonimia diminutivală reprezintă, alături de alte tipuri de sinonime analizabile, atât o modalitate analogică de „reglare” a unor dificultăți, reale sau simțite ca atare în mecanismele sensibile ale funcționării limbii, fiind, deci, un factor de organizare formală și semantică a vocabularului, cât și, mai ales, un aspect al creativității lexicale și al sensibilității vorbitorilor.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- Avram 1997 = Mioara Avram, *Despre sinonimele cu bază comună în limba română*, în RLȘL, VIII, 1997, nr. 3, p. 70–73.
- Bârsan 1962 = Dorina Bârsan, *False diminutive*, în SMFC, vol. III, p. 89–98.
- Bucă-Evseev 1976 = Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, Editura Facla, 1976.
- Carabulea 1960 = Elena Carabulea, *Sufixul -uș(ă)*, în SMFC, vol. II, p. 199–212.
- Carabulea 1972 = Elena Carabulea, *Dubla diminutivare în limba română*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 5, p. 509–513.
- Carabulea 1973 = Elena Carabulea, *Sufixe diminutive neologice în limba română contemporană*, în SCL, XXIV, 1973, nr. 6, p. 655–668.
- Carabulea 1975a = Elena Carabulea, *Câteva observații asupra diminutivării substantive pe baza DLR*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 335–341.
- Carabulea 1975b = Elena Carabulea, *Valorile sufixelor diminutive substantive*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 3, p. 255–267.
- Carabulea 1975c = Elena Carabulea, *Raportul dintre formă și sensul gramatical la diminutive*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 6, p. 603–607.
- Chircu 2011a = Adrian Chircu-Buftea, *Despre diminutivarea substantivelor neologice în limba română actuală*, în Nedelcu et alii (eds.) 2011, p. 69–79.
- Chircu 2011b = Adrian Chircu, *Dinamica adverbului românesc. Ieri și azi*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2011, p. 79–90.
- Creța 1972 = Zorela Creța, *Sufixul -uică*, în SMFC VI, p. 97–106.
- Dardano 2009 = Maurizio Dardano, *Costruire parole. La morfologia derivativa dell'italiano*, Bologna, Il Mulino, 2009.
- DLR = *Dicționarul limbii române* (serie nouă), București, Editura Academiei Române, 1965–2010.
- Farcaș 2008 = Mircea Farcaș, *Derivarea cu sufixe diminutive în subdialectul maramureșean*, în Saramandu–Nevaci–Radu (eds.) 2008, p. 34–47.
- FCLR = *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II. *Prefixele*, București, Editura Academiei R.S.R., 1978.

- FCLRV = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, 2007.
- Graur 1967 = Al. Graur, *Sufixul -etă*, în SMFC, vol. IV, p. 81–86.
- Hakamies 1951 = R. Hakamies, *Étude sur l'origine et l'évolution du diminutif latin et sa survie dans les langues romanes*, Helsinki, 1951.
- Iordan 1944 = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. Ediția a 2-a, București, Institutul de Linguistică Română, 1944.
- Maiden 1999 = Martin Maiden, *Il ruolo dell' „idoneità” in morfologia diacronica: i suffissi romeni -ea, -ică ed -oi*, în RLR, LXIII, 1999, nr. 251–252, p. 321–345.
- Mărgărit 2005 = Iulia Mărgărit, *Ipoteze și sugestii etimologice. Note și articole*, București, Editura Academiei Române, 2005 (Etymologica 18).
- Mărgărit 2007 = Iulia Mărgărit, *Comentarii etimologice și semantice*, București, Editura Academiei Române, 2007 (Etymologica 27).
- Mărgărit 2009 = Iulia Mărgărit, *Vocabularul graiurilor muntenești actuale*, București, Editura Academiei Române, 2009.
- Mărgărit 2010 = Iulia Mărgărit, *Noi comentarii etimologice și semantice*, București, Editura Academiei Române, 2010 (Etymologica 28).
- Mărgărit 2015 = Iulia Mărgărit, *Derivate discutabile*, în Marius Sala, Maria Stanciu Istrate, Nicoleta Petuhov (eds.), *Lucrările Celui de-al Cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2015, p. 129–143.
- Moroianu 2007 = Cristian Moroianu, *Structură, proces și substituție în mecanismul derivării*, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Limba română – stadiul actual al cercetării*, București, Editura Universității din București, 2007, p. 685–694.
- Moroianu 2010 = Cristian Moroianu, *Motivarea internă a relațiilor semantice. Sinonimia analizabilă*, în Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae (eds.), *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, vol. I. *Gramatică. Lexic, semantică și terminologie. Istoria limbii și filologie*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 273–283.
- Moroianu 2011 = Cristian Moroianu, *Motivarea internă a relațiilor semantice. Compunerea savantă*, în Rodica Zafiu, Camelia Ușurelu, Helga Bogdan Oprea (eds.), *Limba română: ipostaze ale variației lingvistice*, vol. I. *Gramatică și fonologie. Lexic, semantică, terminologie. Istoria limbii române, dialectologie și filologie*, București, Editura Universității din București, 2011, p. 301–310.
- Moroianu 2013 = Cristian Moroianu, *Sinonimele „derivative” între regresie și falsă regresie*, în Daniela Răuțu, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir (eds.), *Cuvinte potrivite. Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, București, Editura Academiei Române, 2013, p. 307–324.
- Moroianu 2014 = Cristian Moroianu, *Sinonimie sau paronimie? Studiu de caz: dubletele derivate în -ie și -ism*, în Rodica Zafiu, Ariadna Ștefănescu (eds.), *Limba română: diacronie și sincronie în studiul limbii române* (II), București, Editura Universității din București, 2014, p. 363–375.
- Nedelcu et alii (eds.) 2011 = Isabela Nedelcu, Al. Nicolae, Alice Toma, Rodica Zafiu (eds.), *Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrânceanu*, București, Editura Universității din București, 2011.
- Pușcariu 1929/1974 = Sextil Pușcariu, *Despre diminutivele românești*, în idem, *Cercetări și studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan, București, Editura Minerva, 1974, p. 297–302 (publicat pentru prima dată în *Donum natalicium Schrijnen*, Chartres, Imprimerie Durand, 1929, p. 431–436).
- RLR = „Revue de linguistique romane”, Paris–Strasbourg, I, 1925 și urm.
- RLSL = „Revistă de lingvistică și știință literară”, Chișinău, I–XX, 1990–2009.
- Saramandu–Nevaci–Radu (eds.) 2008 = Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Carmen Ioana Radu (eds.), *Lucrările Primului Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2008.
- Saramandu–Nevaci–Radu (eds.) 2012 = Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu (eds.), *Convergențe lingvistice*, București, Editura Universității din București, 2012.
- SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, I, 1950 și urm.

- SMFC = *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, II, București, Editura Academiei R.P.R., 1959–1960; vol. III, 1962; vol. IV–V, București, Editura Academiei R.S.R., 1967–1969; vol. VI, 1972.
- Tudose 1978 = Claudia Tudose, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, București, Editura Universității din București, 1978.
- Vasiliu 1981 = Laura Vasiliu, *Asupra sinonimiei derivatelor sufixale în limba română*, în *Semantică și semiotică*. Sub redacția acad. I. Coteanu și prof. dr. Lucia Wald, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 314–332.
- Vințeler 1983 = Onufrie Vințeler, *Probleme de sinonimie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Zafiu 2010a = Rodica Zafiu, *Evaluarea diminutivelor*, în Gheorghe Chivu, Oana Uță Bărbulescu (eds.), *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuș*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 291–297.
- Zafiu 2010b = Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice*, București, Editura Humanitas, 2010.
- Zafiu 2011 = Rodica Zafiu, *Diminutivele în româna actuală: lexicalizare și utilizare pragmatică*, în Nedelcu et alii (eds.) 2011, p. 373–382.

ANALYSABLE SYNONYMS. CASE STUDY: DIMINUTIVE SYNONYMY (Abstract)

This article defines the analyzable synonymy and offers a concise presentation of the main types and subtypes of it (*i.e.* etymological and non-etymological, internal, external and mixt ones). A particular emphasis is laid on the etymological analyzable synonymy. Within the latter it is the synonymy between two or more diminutives that is brought into attention. This type of synonymy is also theoretically discussed and classified from different points of view. The following aspects are presented together with examples and commentaries: the specificity of the diminutive synonymy, the relevance of the semantic equivalence within a diminutive series, the existence of certain structural patterns, the role of the analogy in diminutive suffix derivation, the ways to accomplish this type of synonymy, etc.

Cuvinte-cheie: *sinonimie, derivare, diminutival, etimologie, dublet.*

Keywords: *synonymy, derivation, diminutive, etymology, doublet.*

*Universitatea din București
Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet, 5–7
cristian.moroianu@litere.unibuc.ro*